

УДК 82.091: 821.161.2+821.111
DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.6>

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76009 (igor.raikivskiy@pnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2218-9556>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/37857736>

Олег ЄГРЕШІЙ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76008 (oleh.yehreshii@pnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAL-1583-2021?state=%7B%7D>

Бібліографічний опис статті: Райківський, І., & Єгрешій, О. (2024). Інтернування митрополита Андрея Шептицького у Познані 1923 р.: громадський резонанс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 15 (57). 58–68. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.6>

ІНТЕРНУВАННЯ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО У ПОЗНАНІ 1923 Р.: ГРОМАДСЬКИЙ РЕЗОНАНС

Анотація. Мета дослідження полягає у висвітленні громадського резонансу інтернування митрополита Андрея Шептицького в Познані 1923 р. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму, системності, науковості, об'єктивності, використання загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичного, історико-типологічного, історико-системного) методів. **Новизна дослідження** полягає в тому, що цілісно охарактеризовано ставлення польського політикуму та громадськості до затримання українського архієрея, визначено реакцію галицько-українського суспільства на інтернування глави ГКЦ у Познані. **Висновки.** Зазначено, що за винятком деяких консервативних польських видань усі інші друковані органи більшою чи меншою мірою підтримали затримання українського митрополита в Познані. Польська преса за тих обставин стала інструментом позиції тогочасних урядових структур. Українське суспільне середовище – представники духовенства, політикуму та прості віряни виступили з рішучим протестом примусового затримання митрополита. Більшість церковних сановників Апостольської столиці, як і частина римо-католицького духовенства Польщі, також не підтримали інтернування українського ієрарха.

Ключові слова: митрополит Андрей Шептицький, Греко-католицька Церква, польська влада, інтернування, галицько-українське суспільство, Познань.

Igor RAIKIVSKYI

PhD hab. (History), Full Professor, Head of the Department of History of Ukraine and methods of teaching history of Vasyl Stefanyk Precarpathian University, 57 Shevchenko street, Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76008 (igor.raikivskiy@pnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2218-9556>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/37857736>

Oleh YEHRISHII

PhD (History), candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of history of Ukraine and methods of teaching history, Precarpathian National University, Shevchenko street, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (ludyna@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAL-1583-2021>

<https://publons.com/researcher/4374275/oleh-yehreshii/>

To cite this article: Raikivskiy, I., & Yehrechii, O. (2024). Internuvannya mytropolitya Andrey Sheptyts'koho u Poznani 1923 r.: hromads'kyy rezonans [Internation of metropolitan Andrei Sheptytsky in Poznan (1923): public resonance]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 15(57). 58–68. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.6> [in Ukrainian].

INTERNATION OF METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKY IN POZNAN (1923): PUBLIC RESONANCE

Abstract. *In the scientific article, the authors try to find out the reaction of Polish and Ukrainian societies to the internment of Metropolitan Andrei Sheptytsky in Poznan in 1923. **The purpose of the article.** The purpose of the study is to highlight the public resonance of the internment of Metropolitan Andrei Sheptytsky in Poznań in 1923. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientific research, author's objectivity, the use of source studies methods, in particular the method of internal criticism of sources. **Scientific novelty.** The novelty of the study is that the attitude of Polish politicians and the public towards the detention of the Ukrainian bishop is comprehensively characterized, and the reaction of the Galician-Ukrainian society to the internment of the head of the GCC in Poznan is determined. **Conclusions.** It was noted that, with the exception of some conservative Polish publications, all other print media more or less supported the detention of the Ukrainian Metropolitan in Poznań. The Polish press under those circumstances became an instrument of the position of the government structures of that time. The Ukrainian social environment—representatives of the clergy, politicians and ordinary believers strongly protested the forced detention of the metropolitan. The majority of the church dignitaries of the Apostolic capital, as well as part of the Roman Catholic clergy of Poland, also did not support the internment of the Ukrainian hierarch.*

Key words: *Metropolitan Andrei Sheptytskyi, Greek Catholic Church, Polish authorities, internment, Galician-Ukrainian society, Poznań.*

Постановка проблеми. Українсько-польські взаємини в історичній ретроспективі, як це часто траплялося з географічними сусідами, були контрверсійними. Попри те, що нині у час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України Польська Республіка є одним зі стратегічних наших партнерів, час від часу продовжують виринати на поверхню питання (переважно ті, що мають історичне походження), які потребують уважного прочитання і толерантного вирішення. Словом гасло, яке стало крилатим значною мірою завдяки главі УГКЦ Святославу Шевчуку – «Вибачаємо і просимо пробачення», залишається актуальним і понині. Фігура вірогідно найавторитетнішого галицького українця першої половини ХХ ст., глави ГКЦ Андрея Шептицького залишається у цьому контексті через найрізноманітніші причини предметом доволі гострих дискусій як польських, так і українських істориків. Логічно, що питома вага цих полемік припадає на міжвоєнний період – час відродженої Речі Посполитої, до складу якої увійшла між іншим і територія Галичини. Попри те, що у ХІХ ст. рід Шептицьких зазнав деякого спольщення, сам митрополит Андрей дотримувався виразно проукраїнської позиції – здійснював активну громадсько-політичну і культурно-просвітницьку роботу в краї, активно лобював інтереси Галичини на міжнародній арені. Загальновідомо, що однією з причин тривалого (з грудня 1920 по серпень 1923 рр.) перебування ієрарха за кордоном стало питання невизначеного державно-правового статусу Східної Галичини після військової поразки ЗУНР. А. Шептицький відвідав низку європейських країн, держави Північної і Південної Америки, зустрічався з багатьма впливовими європейськими політиками. Однак усупереч намаганням архієрея і галицьких українців країни Антанти 15 березня 1923 р. визнали суверенітет Польської держави над Східною Галичиною за умови надання їй автономії. Це спричинилося до повернення А. Шептицького до Львова, покляло край дипломатичній боротьбі в українському питанні.

Аналіз досліджень. Порушена проблематика частково ставала предметом дослідження в історіографії. Відома львівська дослідниця Ліліана Гентош (Гентош, 2015; Гентош, 2016, с. 115–128; Гентош, 2016, с. 21–25) на широкій джерельній основі, з використанням

архівних документів у Ватикані, здійснила аналіз політичної діяльності А. Шептицького в міжвоєнний період, торкнулася питання його повернення на архієпископську катедру влітку 1923 р. Тему повернення глави ГКЦ до Галичини порушив у своїй монографії львів'янин Роман Скакун (Скакун, 2020). Окремі аспекти проблеми знайшли відображення в працях київського автора Віталія Перевезія (Перевезій, 1998; Перевезій, 2004) та львівського науковця Михайла Гайковського (Гайковський, 2001, с. 32–48). Володимир Басараб дослідив причини українсько-польського протистояння в 1930–1943 рр. крізь призму листів і пастирських послань А. Шептицького (Басараб, 2018, с. 285–295). Серед польських істориків досліджувану проблему побіжно висвітлювали Марія Папежинська-Турек (Папежинська-Турек, 1979), Ришард Тожецький (Тожецький, 1989, с. 468), а також сучасні історики Станіслав Стемпень (Стемпень, 2015, с. 251–268) і Магдалена Новак (Новак, 2021, с. 27–50).

Мета статті. У пропонованій статті здійснено спробу з'ясувати ставлення польського та українського суспільства до інтернування митрополита ГКЦ Андрея Шептицького в Познані 1923 р. Особливий акцент зроблено на громадському резонансі цієї події серед поляків, що був дещо слабше відображений в українській історіографії.

Виклад основного матеріалу. Питання повернення митрополита ГКЦ до Львова, який після захоплення Галичини¹ в 1919 р. поляками виїхав за кордон, обговорювалося в польських урядових структурах неодноразово. Польські спецоргани відстежували за контактами митрополита та кореспондували високим урядовцям у Варшаву. Польські владні структури, врешті, погодилися на повернення ієрарха, але поставили умову – митрополит Андрей мав би публічно задекларувати лояльне ставлення до Польщі. На думку польських урядників, майже трирічна відсутність митрополита А. Шептицького у Галичині, що виховав ціле покоління духовенства ГКЦ в антипольському ключі, суттєво впливала на позицію Церкви (Гентош, 2015, с. 14).

Як зазначалося в матеріалах кореспонденції польських органів влади, священники були «неслабкі в язиці та міцні в кулаці», а на польську владу – «накукурічені» (Єгрішій, Дрогомирецька, 2022, с. 104). Більше того, польські урядовці, маючи лобі в Апостольській Столиці, розглядали варіант відкликання А. Шептицького з митрополичого престолу і призначення архієрея на високу церковну посаду у Римі (Гентош, 2015, с. 13). Польські можновладці схилилися до того, щоб показати Риму несвоечасність повернення А. Шептицького до Галичини, пояснюючи це ймовірними загрозами для життя самого священнослужителя. Польські правоохоронні органи вважали, що приїзд українського архієрея міг призвести до подальшої ескалації взаємин між двома народами, оскільки галицькі українці болісно переживали рішення Ради послів Антанти про визнання суверенітету Польщі над Східною Галичиною (Archiwum Państwowe w Krakowie (State Archives in Krakow – APK). Oddział II. Inwentarz Komendy Wojewódzkiej Policji Państwowej w Krakowie z lat (1870) 1919–1928/1931/, zesp. 218, sygn. 428 (Sprawozdania miesięczne z działalności antypaństwowej agitacja 1924, kartka 37).

Між тим 29 червня 1923 р. митрополит А. Шептицький написав пастирське послання, а чернетку передав у державний секретаріат Римської курії для схвалення. До слова, папа Пій XI невдовзі схвалив текст послання митрополита (Гентош, 2015, с. 15). У пастирському листі митрополит ГКЦ визнав доцільність дотримуватися лояльності стосовно будь-якої легітимної влади, однак не уточнив, яку владу має на увазі. Разом із тим його позиція щодо польської влади в Галичині була послідовно критичною.

Тим часом у польській державі відбулися зміни у вищих ешелонах влади: більш гнучкого Владіслава Сікорського 24 травня 1923 р. змінив керівник партії «Польський народний рух» П'яст («Polskie Stronnictwo Ludowe Piast») Вінцентій Вітос. Представники нової польської влади вважали, що написане А. Шептицьким пастирське послання не відповідає інтересам польської держави і 12 липня 1923 р. на засіданні уряду лист українського священнослужителя було визнано «шкідливим», а тому заборонено перекладати на українську мову і публікувати (Гентош, 2015, с.15). Урешті Андрею Шептицькому заборонили повертатися до Львова.

¹ Тут і далі під Галичиною розуміється східна, історична частина колишньої провінції Габсбурзької монархії до 1918 р., що увійшла до складу міжвоєнної Польщі.

У відповідь митрополит А. Шептицький зайняв тверду позицію – повернутися до Галичини. 22 серпня 1923 р. він із Відня, де проходив курс лікування, потягом вирушив на схід. У поїзді його супроводжував особистий секретар, канонік Олександр Ковальський. Однак у ніч проти 23 серпня на тогочасному чесько-польському кордоні Дзедзіце (нині – місто Чеховіце-Дзедзіце, Польща) митрополитові було повідомлено, що він не зможе рухатися далі в бік території Галичини (1914–1923 ...Арешт митрополита!, 1923, с. 1; Tajemnicza podróż metropol. Szeptyckiego, 1923, s. 1; Incydent z metropolitą Szeptyckim, 1923, s. 1). Вагон з А. Шептицьким у супроводі поліції було скеровано спочатку до м. Катовіце, а потім – до Познані, куди архієрей прибув 25 серпня 1923 р. Тут митрополита було інтерновано в лікарні сестер милосердя Св. Вікентія (Скаун, 2020, с. 208, 210, 212; Гентош, 2015, с. 17). Оскільки А. Шептицький занедужав, до нього невдовзі зі Львова приїхав лікар – професор М. Панчишин, а також адвокат Є. Гвоздецький. Останній разом із перемишльським правлячим єпископом Йосафатом (Коциловським) невдовзі відвідали міністра внутрішніх справ Польщі В. Керніка та пробували переконати чиновника, що інтернування глави ГКЦ було необґрунтоване.

Затримання митрополита А. Шептицького у Познані спричинило великий резонанс як у польському, так і українському суспільно-політичному середовищі. 6 вересня 1923 р. перший секретар Апостольської нунціатури у Варшаві Карло К'ярло звернувся з офіційною нотою протесту до польського уряду. Високопосадовець Римо-католицької церкви наголошував, що митрополит не здійснював антидержавних заходів, оскільки на час лобювання ним українських інтересів у країнах Європи й Америки територія Галицької митрополії ще не була у правовому полі частиною Польщі (Гентош, 2015, с. 18).

Українські організації і прості миряни писали різкі протести проти інтернування митрополита. Священники ГКЦ нерідко подавали колективні листи з церковних деканатів на ім'я президента Польщі Станіслава Войцеховського. Автори протестів апелювали до 95, 97, 99 і 101 статей польської Конституції, що захищала права людини, висловлювали рішучий протест «перед найвисшим форумом влади» проти арешту ієрарха ГКЦ (ЦДІАУЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 50, арк. 3, 4, 5, 10, 31). У багатьох містах і селах Галичини відбулися народні віча на підтримку українського митрополита. Так, велелюдне віче в присутності 50 тис. чол. за присутності послів до польського сейму Хоми Приступи та Андрія Пашука, представників місцевого духовенства, інтелігенції та селян відбулося у с. Уневі на Перемишлянщині. Учасники віча ухвалили резолюцію негайно звільнити А. Шептицького (ЦДІАУЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 584, арк. 1). Повітовий народний комітет у Збаражі на Тернопільщині після свого засідання за підписом головуючого д-ра А. Гаврилюка відправив спеціальну телеграму-протест до польських урядових структур до Варшави. Таку ж телеграму від імені духовенства відправив збаразький декан – о. Олександр Заячківський (Справа о. митрополита Шептицького, 1923, с. 2). «Протестаційні депеші» з приводу інтернування митрополита у Познані на адресу польського уряду і папської нунціатури у Римі було направлено українськими вірянами Бережан, Перемишлян та Підгайців.

Масові акції протесту проти інтернування митрополита відбувалися і у США. Віче у Філадельфії за участю 1 тис. чол. направило спеціальну телеграму-протест до президента США Калвіна Куліджа.

В акціях на підтримку митрополита ГКЦ у 1923 р. брали активну участь українські громадські організації Галичини. Зокрема, 4 вересня 1923 р. у залі товариства «Українська бесіда» у Львові відбулися збори, в яких взяли участь відомі громадські діячі Іван Ліщинський, Степан Біляк, священники Олександр Стефанович, Леонтій Куницький та ін. Присутні надіслали лист-протест до президії Ради міністрів у Варшаві проти інтернування митрополита. Наприкінці зборів до зали увійшли представники польської поліції і наказали припинити зібрання (Справа митр. Шептицького, 1923, с. 1). Рішучий протест проти затримки архієрея ГКЦ міністру внутрішніх справ Польщі Владіславу Керніку висловили також представники Української парламентарної репрезентації Самійло Підгірський і Борис Козубський (Справа митр. Шептицького, 1923, с. 2).

30 серпня 1923 р. до генерального вікарія Львівської архідієцезії Римо-католицької Церкви о. Олександра Лешковича-Бачинського навідалася делегація галицько-української інтелігенції на чолі з громадсько-політичними діячами В. Охримовичем, М. Волошином, М. Стефанівським та ін. Активісти передали церковному чиновнику резолюції численних зборів української інтелігенції в Галичині на підтримку митрополита (Народний комітет в справі митр. Шептицького, 1923, с. 1). Схожа резолюція була передана громадсько-політичними діячами також рідному братові митрополита Андрея – настоятелю Унівського монастиря Климентію (Шептицькому), який вирушав у Познань провідати архієрея.

Оскільки листів на підтримку А. Шептицького було дуже багато, після свого повернення до Львова на початку жовтня 1923 р. ієрарх склав подяку всім, хто його відкрито підтримав в офіційному пресовому органі митрополіччій консисторії ГКЦ – часописі «Львівські Архієпархіяльні відомости» (Львівські Архієпархіяльні відомости, 1923, с. 3; Гентош, 2015, с. 20).

Водночас більшість представників польського політикуму та соціуму підтримали інтернування архієрея. Львівський часопис «Słowo Polskie», що був органом польської національно-демократичної партії, уважав рішення уряду на чолі з В. Вітосом інтернувати митрополита логічним, бо він не виконав поставленої умови про дотримання лояльності щодо польської держави. Часопис помістив інтерв'ю з міністром віровизнань і публічної освіти Польщі Станіславом Гломбінським, на думку якого повернення А. Шептицького до Львова загрожувало «великим збуренням помислів», а враховуючи той факт, що у Львові проживала численна польська спільнота, могли б виникнути сутички, «братовбивство і розруха» (Minister Głabiński o metr. Szeptyckim, 1923, s. 1; Incydent z metropolitą Szeptyckim, 1923, s. 2). Часопис «Słowo Polskie» вважав політику митрополита ГКЦ збанкрутілою, що «може призвести до комуністичного бездоріжжя», а сам конфлікт мав бути врегульований лише визнанням своєї лояльності до Польщі та становищем «на ґрунті державності польської». Часопис дорікнув А. Шептицькому, що він не згадав у своєму пастирському листі Польщу як новостворене державне утворення (Minister Głabiński o metr. Szeptyckim, 1923, s. 1).

Схожі вимоги приїзду глави ГКЦ до Галичини озвучив часопис «Gazeta Lwowska». У редакторській колонці цього часопису зазначалося, що в пастирському листі бракувало чітких виразів – «Polska», «Państwo», митрополит свідомо послуговувався абстрактним висловом «*wlada*», що не могло задовільнити польський уряд. А. Шептицький надмірно переважував лист невідрізненими і неконкретними теологізмами на кшталт: «Велика ціль християнина є дотримуватися всюди волі Бога». У відповідь на вислів українського часопису «Діло», що в жилах митрополита «тече кров давніх бояр», «Gazeta Lwowska» образливо назвала А. Шептицького «ренегатом, який у короткий час вислужився цісарю Австрії і царю Росії». Для налагодження українсько-польських відносин митрополит мав виразно підкреслити: «вірний Державі Польській» (Około sprawy Metropolity Szeptyckiego, 1923, s. 1; List pasterski Ks Szeptyckiego, 1923, s. 1).

Свою чергою «Gazeta Poranna» у Львові писала, що пастирський лист А. Шептицького не міг оптимізувати українсько-польські взаємини в Галичині. На думку часопису, пастирський лист митрополита ГКЦ нагадує більше «дипломатичний акт», аніж відозву архієпископа до вірних, а у слові «*wlada*» міститься певна колізія, бо з контексту не зрозуміло, про яку владу йдеться (Dyplomatyczny list pasterski, 1923, s. 2). Заклики А. Шептицького відбувалися на тлі спроб колишнього президента ЗУНР Євгена Петрушевича відновити дипломатичні перемовини з Лігою націй про суверенний статус Східної Галичини, тож «Gazeta Poranna» намагалася з'ясувати, чи митрополит не задіяний часом у цих переговорах. Як аргумент висловлювалася думка, що Є. Петрушевич раніше «не чинив нічого без попереднього погодження з митрополитом». Наголошувалося, що А. Шептицький мав «працювати для добра українського народу в кордонах Польської держави» (Dyplomatyczny list pasterski, 1923, s. 2).

Критично оцінив діяльність митрополита А. Шептицького друкований орган польських націонал-демократів «Gazeta Warszawska». Глава ГКЦ, на думку видання, зрікся власного обряду (латинського. – *Авт.*) та «польськості», ставши українофілом і полонофобом. Священнослужитель не реалізував, на думку редакції, свого основного наміру – об'єднати «два костьоли і два

народи» (Римо-католицьку і Греко-католицьку церкви; польський та український народи. – *Авт.*). Навпаки, А. Шептицький своєю діяльністю лише загострив українсько-польські стосунки, що засвідчують, за словами часопису, документи якогось таємного австрійського архіву (правдоподібно, вони не існували взагалі). Галицького митрополита польський часопис назвав «ворогом народу», бо він не сприйняв рішення Антанти щодо східних кордонів Польщі від 15 березня 1923 р. Польський часопис вважав, що митрополита вартує негайно перевести на церковно-адміністративну посаду до Рима з метою оптимізації міжнаціональних стосунків у Галичині (*Sprawa ks. metr. Szeptyckiego*, 1923, s. 1).

Вірогідно, найбільш категорично щодо інтернування митрополита Андрея Шептицького висловився варшавський часопис «*Kurjer poranny*», що значною мірою відображав погляди націоналістично зорієнтованої частини польського суспільства. Редакція часопису відзначала, що український митрополит замість «пильнувати релігію й вівтар і поважні духовні обов'язки» пустився у світську міжнародну політику і діяв «наперекір інтересам нашої держави». На думку редакції, діяльність ієрарха порушувала не лише окремі статті конституції Польщі (№ 89, 90, 97, 101), які проголошували, що «першим обов'язком громадянина держави є вірність Речі Посполитій», а й низку статей кримінального кодексу Польської держави (*Sprawa metr. Szeptyckiego i artykuły 97 i 101 Konstytucji*, 1923, s. 2). Видавці навіть порадили міністерству внутрішніх справ відкрити кримінальне провадження проти митрополита А. Шептицького як «політичного злочинця», що, не шануючи польське законодавство, поступово втрачає свій авторитет у краї, а легковаження ним конституції Речі Посполитої спроможне вкрай загострити міжетнічну ситуацію в Галичині (*Sprawa metr. Szeptyckiego i artykuły 97 i 101 Konstytucji*, 1923, s. 2).

До певної міри дипломатичнішу позицію щодо повернення глави ГКЦ до Галичини зайняв краківський часопис «*Czas*», який зауважив, що в польського уряду не було юридичних підстав утримувати А. Шептицького як громадянина своєї держави на кордоні. Ця подія дисонувала з намаганням відновленої Польщі стати справді правовою державою. Якщо ж ієрарху закидають «зраду стану», то для цього мусять бути вагомими юридичні причини – рішення правоохоронних органів, відповідних судових інстанцій і т. п. Затриманням митрополита ГКЦ на чесько-польському кордоні, на думку передовиці часопису «*Czas*», власті лише визнали статусність українського священнослужителя, по суті, це був «тріумф для Андрея Шептицького». Політику влади стосовно митрополита ГКЦ газета назвала «політикою ховання голів у пісок». Затримка А. Шептицького урядовими структурами тільки активізує військово-політичну діяльність українців, а тому загострить етнополітичну ситуацію в краї: «На Сході появляться хоругви українські й білоруські, розвинеться рука большевицька», – резюмував часопис (*Sprawa X arcyb. Szeptyckiego*, 1923, s. 1).

Загалом же, як вважав «*Czas*», полонізація східних кресів прискорить політику «українізації» в радянській Україні. Метод «дражливих слів і жестів», вибраний міністрами уряду В. Вітоса, є насправді шкідливим для Польщі. На думку часопису, політика попереднього польського уряду – генерала В. Сікорського – була розсудливішою і поміркованішою, а отже, більш раціональною. Пастирський лист А. Шептицького польський часопис називав «найважливішою поступкою» польській владі, акцентуючи на біблійній цитаті св. апостола Павла – «немає влади, яка би не була від Бога». Краківське видання рішуче опонувало іншим друкованим органам – «*Gazeta Warszawska*» і «*Słowo Polskie*», які на своїх шпальтах поширювали недалекоглядне, на думку аналітиків часопису «*Czas*», бажання частини польських політиків позбутися А. Шептицького з посади галицького митрополита, перевівши його на високу посаду до Рима (*List pasterski X Szeptyckiego*, 1923, s. 1). «*Czas*» вважав, що польські органи влади до кінця не врахували всі етнополітичні й етноконфесійні фактори, зокрема складний психоемоційний стан українців після рішення Антанти від 15 березня 1923 р., а також нейтральну позицію Апостольського престолу, що мав вагоме лобі на урядові структури в Польщі. На думку часопису «*Czas*», необхідно взяти за основу ідею порозуміння на взаємовигідній основі шляхом перемовин (*Co dalej?*, 1923, s. 1).

Водночас краківське видання «Głos narodu» на своїх шпальтах подало резонанс польського середовища у Львові на інтернування митрополита А. Шептицького. Кореспонденти часопису висловили подив, чому митрополит ГКЦ «конспірується» проти держави, в атмосфері якої він сформувався. За словами газети консервативного спрямування, А. Шептицький ввібрав шляхетність і традиції «католицького дому польського», не випадково на його урочистій інтронізації 12 січня 1901 р. був присутній польський релігійно-церковний діяч, краківський єпископ РКЦ Ян Пузина (*Sprawa metropol. Szeptyckiego*, 1923, s. 1, 2). Отже, інтернування митрополита А. Шептицького в Познані 1923 р. викликало широкий резонанс як в українському, так і в польському суспільстві, з особливою силою проявилось в періодичній пресі (Єгрешій, 2022, с. 136–145).

Урешті, за погодженням з високими польськими урядовцями та Апостольською нунціатурою А. Шептицькому було запропоновано написати листа до президента Польщі Станіслава Войцеховського з проханням про особисту аудієнцію. Конфіденційна зустріч з президентом відбулася 4 жовтня 1923 р. у замиській резиденції очільника держави Спала (*Metr. Szeptycki zapewnia o swej lojalności*, 1923, s. 1; *Deklaracja lojalności Metropolity Szeptyckiego*, 1923, s. 1). Після аудієнції А. Шептицького з президентом і нібито запевненням ієрарха у своїй лояльності до Речі Посполитої священнослужителя невдовзі було звільнено з-під домашнього арешту.

Польська «Gazeta Lwowska» у своїй передовиці повідомила, що нібито на А. Шептицького з боку «табору Петрушевича», тобто еміграційного уряду ЗУНР, що діяв до березневого 1923 р. рішення країн Антанти і користувався підтримкою серед українського населення Галичини, чинився тиск, щоб він не складав «декларацію лояльності». Водночас містилася інформація про аналогічні дії щодо архієпископа Відня, кардинала РКЦ Фрідріха Густава Піффля, щоб той вплинув на рішення митрополита ГКЦ (*Ostatnie intrygi Petruszewyczowców. Likwidacja incydentu*, 1923, s. 1). Щоправда, різносторонніх документальних підтверджень, зокрема архівних, цьому факту нами не виявлено.

Натомість український християнсько-суспільний часопис «Нива» на своїх шпальтах різко засудив тональність польських часописів, які ширили в його розумінні голослівну інформацію про визнання митрополитом своєї лояльності щодо польської держави. Співробітник «Ниви» назвав польську пресу «баламутною» і відзначив, що такі статті свідомо «фабрикують відомості для заграниці» (Баламутна преса, 1923, с. 429). Цілком солідаризувався з «Нивою» інший український часопис «Діло», відзначивши, що на тему «авдієнції Митрополита у през. Польщі Войцеховського польська преса розписує найсуперечливіші міркування». «Діло» зауважило, що візит А. Шептицького до очільника польської держави був заздальгідь обумовлений архієреями Апостольської Столиці і урядниками польського уряду. Розмова глави ГКЦ зі Станіславом Войцеховським, за словами «Діла», проходила в дусі написаного ієрархом напередодні пастирського листа (В справі повороту о. Митрополита, 1923, с. 1).

Два дні митрополит А. Шептицький перебував у Перемишлі в правлячого єпископа Йосафата Коциловського (Гентош, 2015, с. 20). До Львова ієрарх прибув увечері 6 жовтня 1923 р. без зайвого розголосу, щоб уникнути в місті загострення українсько-польського протистояння. Митрополит приїхав у супроводі Й. Коциловського і кількох отців-василіян з найближчого оточення (Приїзд митроп. Шептицького до Львова, 1923, с. 1; *Metropolita Szeptycki we Lwowie*, 1923, s. 1; *Metropolita Szeptycky we Lwowie*, 1923, s. 1).

Складно однозначно констатувати, чи повернення А. Шептицького до Львова в жовтні 1923 р. відкрило новий етап у його діяльності, священнослужитель публічно так і не задекларував своєї лояльності стосовно відродженої польської держави, до складу якої була включена частина етнічних українських земель. Новий етап життєдіяльності митрополита ГКЦ у Другій Речі Посполитій настав швидше після підписання 10 лютого 1925 р. конкордату – угоди між польським урядом та Апостольським Престолом. Ця угода врегульовувала, зокрема, державно-правове становище РКЦ та ГКЦ у Польщі (Гентош, 2016, с. 25; Гентош, 2016, с. 115–116). Однак це може бути темою для подальших досліджень.

Висновки. Інтернування митрополита ГКЦ А. Шептицького в Познані – перший після рішення країн Заходу щодо східних кордонів Польщі в березні 1923 р. прояв антиукраїнської

політики польських властей, що отримав широкий суспільний резонанс. Польський уряд в умовах міжнародної легітимізації своєї влади в Галичині намагався отримати публічне декларування лояльності до Польщі від статусного українця, яким, без сумніву, був А. Шептицький. За логікою цей крок мав показати українському суспільству «приклад для наслідування», а з іншого боку, продемонструвати силу і принциповість нової влади в регіоні. Для реалізації задуманого поляки не гребували різкими випадками проти митрополита в пресі. За винятком окремих консервативних польських видань, усі інші друковані органи більшою чи меншою мірою підтримали затримання А. Шептицького в Познані. Періодика за тих обставин виступила дієвим засобом озвучення партійно-політичної позиції, своєрідним рупором урядових структур поляків.

Натомість українське суспільне середовище – представники греко-католицького духовенства, політикуму та прості віряни виступили з рішучим протестом примусового затримання митрополита. Більшість церковних сановників Апостольської столиці, а також частина римо-католицьких кіл Польщі також не підтримали інтернування українського ієрарха.

Нині в умовах глибокого польсько-українського порозуміння і плекання по-справжньому добросусідських взаємин між двома народами схожі теми набувають особливої актуальності, бо для подальшого поступу не мають альтернативи засади чесного діалогу, взаємної поваги на підставах відомої християнської формули «просимо пробачення та самі пробачаємо». Тому не варто боятися здійснювати екскурси в минуле, ставити гострі питання і сміливо їх вирішувати.

Джерела та література:

Архів Актів Нових у Варшаві – ААН.

Баламутна преса. *Нива*. 1923. № 1112. С. 429.

Басараб, В. (2018). Причини українсько-польського протистояння 1930–1943 рр. крізь призму листів та пастирських послань Андрея Шептицького. *Східноєвропейський історичний вісник*, 3. 285–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2018_3_34

В справі повороту о. Митрополита. *Діло*. 1923. № 152. 10 жовтня. С. 1.

Гайковський, М. (2001). УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького. *Київська Церква*, 2–3. 32–48.

Гентош, Л. (2015). Митрополит Шептицький 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів : ВНТЛ–Класика.

Гентош, Л. (2016). Роль митрополита Андрея Шептицького в укладенні конкордату між Апостольським престолом і Польщею (1925 р.). *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 10. 115–128.

Гентош, Л. (2016). Становище Греко-католицької церкви у Польщі до підписання Конкордату 1925 р. *Емінак*. 1 (3). 21–25. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak>.

Державний архів у Кракові – ДАК.

Єгрешій, О.І. (2022). Домашній арешт митрополита Андрея Шептицького у Познані у 1923 р. Олександр Карпенко – історик Української революції : до 100-річчя від дня народження : колективна монографія / за ред. М. Кугутяка, І. Райківського, С. Кобути. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. 136–145.

Єгрешій, О., Дрогомирецька, Л. (2022). Civic position of the greek catholic clergy in the elections to the polish sejm and the senate. *Східноєвропейський історичний вісник*, 23. 99–109.

Львівські Архієпархіальні відомості. 1923. Ч. 5. С. 3.

Народний комітет в справі митр. Шептицького. *Діло*. 1923. Ч. 121. 1 верес. С. 1.

Перевезій, В. (1998). Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20–30-х рр. XX ст. Київ.

Перевезій, В. (2004). Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України XX ст. Київ : Світогляд.

Приїзд митроп. Шептицького до Львова. *Діло*. 1923. Ч. 150. 7 жовт. С. 1

Скакун, Р. (2020). Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів : Видавництво Українського католицького університету.

Справа митр. Шептицького. *Діло*. 1923. Ч. 123. 5 верес. С. 1.

Справа о. митрополита Шептицького. *Діло*. 1923. Ч. 124. 9 верес. С. 2.

Степень, С. (2015). Поляк з походження та виховання, український архієрей і патріот з вибору. Митрополит Андрей Шептицький і Польща та поляки. *Ковчег. Науковий збірник з церковної історії*. Вип. 7 / відп. ред. О. Турій, наук. ред. Р. Скакун. Львів : Видавництво УКУ. 251–268.

- Центральний історичний архів України у Львові – ЦДІАУЛ.**
 1914–1923 ... Арешт митрополита ! *Діло*. 1923. Ч. 117, 26 серп. С. 1.
 Co dalej? *Czas*. 1923. № 195. 1 września. S. 1.
 Deklaracja lojalności Metropolity Szeptyckiego. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 226. 6 października. S. 1.
 Dyplomatyczny list pasterski. *Gazeta Poranna*. 1923. № 6830. 15 września. S. 2.
 Incydent z metropolitą Szeptyckim. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 192. 26 sierpnia. S. 1.
 List pasterski Ks Szeptyckiego. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 208. 14 września. S. 1.
 List pasterski X Szeptyckiego *Czas*. 1923. № 205. 14 września. S. 1.
 Metr. Szeptycki zapewnia o swej lojalności. *Słowo Polskie*. 1923. № 274. 6 października. S. 1.
 Metropolita Szeptycky we Lwowie *Gazeta Lwowska*. 1923. № 227. 7 października. S. 1.
 Metropolita Szeptycky we Lwowie *Słowo Polskie*. 1923. № 275. 7 października. S. 1.
 Minister Głabiński o metr. Szeptyckim. *Słowo Polskie*. 1923. № 233. 26 sierpnia. S. 1.
Nowak, M. (2021). Metropolita Andrzej Szeptycki i jego bracia u progu I wojny Światowej w świetle korespondencji rodzinnej. *Materiały Mizhnarodnoyi naukovoyi onlayn-konferentsiyi do 155-richchya vid dnya narodzhennya Mytropolity Andreyia Sheptyts'koho* / uporyad.: Yu. Skira; lit. red.: H. Dydyk-Meush. 27–50.
 Około sprawy Metropolity Szeptyckiego. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 206. 12 września. S. 1. Ostatnie intrzygi Petruszewyczców. Likwidacja incydentu. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 226. 6 października. S. 1.
Papierzyńska-Turek, M. (1979). Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922–1926. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
 Protektorzy metropolity Szeptyckiego. *Słowo Polskie*. 1923. № 238. 31 sierpnia. S. 1.
 Sprawa ks. metr. Szeptyckiego. *Gazeta Warszawska*. 1923. № 248. 11 września. S. 1.
 Sprawa metr. Szeptyckiego i artykuły 97 i 101 Konstytucji. *Kurjer poranny*. 1923. № 235. 28 sierpnia. S. 2.
 Sprawa metropol. Szeptyckiego. *Głos narodu*. 1923. № 174. 30 sierpnia. S. 1, 2.
 Sprawa X arcyb. Szeptyckiego. *Czas*. 1923. № 191. 27 sierpnia. S. 1.
Torzecki, R. (1989). Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 Kraków : Wydawnictwo Literackie.
 Tajemnicza podróż metrop. Szeptyckiego. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 167. 26 lipca. S. 1.
 Warunki powrotu metrop. Szeptyckiego. *Gazeta Lwowska*. 1923. № 159. 17 lipca. S. 1.

References

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie* [Archives of New Files in Warsaw – AAN].
Archiwum Państwowe w Krakowie [State Archives in Krakow – APK].
Balamutna presa. (1923). [Muddy press]. *Nyva*. № 11–12. S. 429 [in Ukrainian].
Basarab, V. (2018). Prychyny ukrayins'ko-pol's'koho protystoyannya 1930–1943 rr. Kriz' pryzmu lystiv ta pastyrs'kykh poslan' Andreyia Sheptyts'koho [The reasons of ukrainian-polish confrontation of the 1930s–1943 through the prism of Andrey Sheptytskyi's of letters and pastor's missives]. *Shkidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, 3, 285–295. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2018_3_34 [in Ukrainian].
Co dalej? (1923). [What's next?]. *Czas*. № 195. 1 września. S. 1 [in Polish].
Deklaracja lojalności Metropolity Szeptyckiego. (1923). [Declaration of loyalty by Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Lwowska*. № 226. 6 października. S. 1 [in Polish].
Dyplomatyczny list pasterski. (1923). [Diplomatic Pastoral Letter]. *Gazeta Poranna*. № 6830. 15 września. S. 2 [in Polish].
Haikovskiy, M. (2001). UHKTs v chasy mytropolityuvannia Andreyia Sheptytskoho [The UGCC in the time of Metropolitan Andrey Sheptytsky]. *Kyivska Tserkva – Kyiv church*, 2–3, 32–48 [in Ukrainian].
Hentosh, L. (2015). Mytropolyt Sheptytskyi: 1923–1939. Vyprobuвання idealiv [Metropolitan Sheptytsky: 1923–1939. Test of ideals]. Lviv: VNTL–Klasyka, 596 p. [in Ukrainian].
Hentosh, L. (2016). Rol' mytropolity Andreyia Sheptytskoho v ukladenni konkordatu mizh Apostol's'kym prestolom i Pol'shcheju (1925) [The Metropolitan Andrey Sheptytsky's Role in Concluding Concordat Between the Apostolic See and Poland [1925]]. *Poznańskie Studia Slawistyczne – Publishing House of the Poznań Society for the Advancement of the Arts and Sciences*, 10, 115–128. doi: 10.14746/pss.2016.10.8 [in Ukrainian].
Hentosh, L. (2016). Stanovyshe Hreko-katolyts'koyi tserkvy u Pol'shchi do pidpysannya Konkordatu 1925 r. [The position of the Greek Catholic Church in Poland before the signing of the Concordat of 1925]. *Eminak – Eminak*, 1(3), 21–25 [in Ukrainian].
Incydent z metropolitą Szeptyckim. (1923). [The incident with Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Lwowska*. № 192. 26 sierpnia. S. 1 [in Polish].

- List pasterski Ks Szeptyckiego.** (1923). [Sheptytsky's pastoral letter]. *Gazeta Lwowska*. № 208. 14 września. S. 1 [in Polish].
- List pasterski X Szeptyckiego** (1923). [Sheptytsky's pastoral letter]. *Czas*. № 205. 14 września. S. 1 [in Polish].
- L'vivs'ki Arkhiyeparkhiyal'ni vidomosti.** (1923). [Lviv Archdiocesan information]. № 5. S. 3 [in Ukrainian].
- Metr. Szeptycki zapewnia o swej lojalności.** (1923). [Metropolitan Sheptytsky assures about his loyalty]. *Słowo Polskie*. № 274. 6 października. S. 1 [in Polish].
- Metropolita Szeptycky we Lwowie** (1923). [Metropolitan Sheptytsky in Lviv]. *Gazeta Lwowska*. № 227. 7 października. S. 1 [in Polish].
- Metropolita Szeptycky we Lwowie** (1923). [Metropolitan Sheptytsky in Lviv]. *Słowo Polskie*. № 275. 7 października. S. 1 [in Polish].
- Minister Głabiński o metr. Szeptyckim.** (1923). [Minister Głabiński about Metropolitan Sheptytsky]. *Słowo Polskie*. № 233. 26 sierpnia. S. 1 [in Polish].
- Narodnyy komitet v spravi mytropolyta Sheptyts'koho.** (1923). [The People's Committee in the case of Metropolitan Sheptytskyi]. *Dilo*. № 121. 1 veresnya. S. 1 [in Ukrainian].
- Nowak, M.** (2021). Metropolita Andrzej Szeptycki i jego bracia u progu I wojny Światowej w świetle korespondencji rodzinnej [Metropolitan Andrzej Szeptycki and his brothers at the beginning of World War I in the light of family correspondence]. *Materialy Mizhnarodnoyi naukovoyi onlayn-konferentsiyi do 155-richchya vid dnya narodzhennya Mytropolyta Andriya Sheptyts'koho* / uporyad.: Yu. Skira; lit. red.: H. Dydyk-Meush [Materials of the International scientific online conference for the 155th anniversary of the birth of Metropolitan Andrey Sheptytsky / edited by: Yu. Skira; summer ed.: G. Didyk-Meush]. S. 27–50 [in Polish].
- Okolo sprawy Metropolity Szeptyckiego.** (1923). [About the case of Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Lwowska*. № 206. 12 września. S. 1 [in Polish].
- Ostatnie intrzygi Petruszewyczowców. Likwidacja incydentu.** (1923). [The last intrigues of the Petrushevychovs. Incident liquidation]. *Gazeta Lwowska*. № 226. 6 października. S. 1 [in Polish].
- Papierzyńska-Turek, M.** (1979). Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922–1926 [The Ukrainian question in the II Rech Pospolyta 1922–1926]. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 391 p. [in Polish].
- Perevezii, V.** (1998). Hreko-katolytska tserkva v umovakh ukrainsko-polskoi konfrontatsii 20–30-kh rr. XX st. [Greek Catholic Church in the Conditions of the Ukrainian-Polish Confrontation of the 20-ies – 30-ies of the XX century]. Kyiv. 46 p. [in Ukrainian].
- Perevezii, V.** (2004). Sluzhinnia Bohu i narodu: Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy XX st. [Serving God and the People: Ukrainian Greek Catholic Church in the Social Life of Ukraine in the Twentieth Century]. Kyiv: Svitohliad, 204 p. [in Ukrainian].
- Pryyidz mytropolyta Sheptyts'koho do L'vova.** (1923). [Arrival of Metropolitan Sheptytskyi to Lviv]. *Dilo*. № 150. 7 zhovtnya. S. 1 [in Ukrainian].
- Protectorzy metropolity Szeptyckiego.** (1923). [Protectors of Metropolitan Sheptytsky]. *Słowo Polskie*. № 238. 31 sierpnia. S. 1 [in Polish].
- Skakun, R.** (2020). Zhyttya v tini velykoho Mytropolyta: brat Yosyf Hrods'kyy i yoho spohady [Life in the shadow of the great Metropolitan: brother Yosif Grodskyi and his memories]. L'viv: Vydavnytstvo Ukrayins'koho katolyts'koho universytetu, 316 p. + 28 il. [in Ukrainian].
- Sprava mytr. Sheptyts'koho.** (1923). [The case of Father Metropolitan Sheptytskyi]. *Dilo*. № 123. 5 veresnya. S. 1 [in Ukrainian].
- Sprava ottsya mytropolyta Sheptyts'koho.** (1923). [The case of Father Metropolitan Sheptytskyi]. *Dilo*. № 124. 9 veresnya. S. 2 [in Ukrainian].
- Sprawa ks. metr. Szeptyckiego.** (1923). [The case of Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Warszawska*. № 248. 11 września. S. 1 [in Polish].
- Sprawa metr. Szeptyckiego i artykuły 97 i 101 Konstytucji** (1923). [The case of Metropolitan Sheptytsky and Articles 97 and 101 of the Constitution]. *Kurjer poranny*. № 235. 28 sierpnia. S. 2 [in Polish].
- Sprawa metropol. Szeptyckiego.** (1923). [The case of Metropolitan Sheptytsky]. *Głos narodu*. № 174. 30 sierpnia. S. 1, 2 [in Polish].
- Sprawa X arcyb. Szeptyckiego.** (1923). [The case of Archbishop Sheptytsky]. *Czas*. № 191. 27 sierpnia. S. 1 [in Polish].
- Stempen', S.** (2015). Polyak z pokhodzhennya ta vykhovannya, ukrayins'kyy arkhyyerey i patriot z vyboru [Pole by birth and upbringing, Ukrainian bishop and patriot by choice]. Mytropolyt Andrey Sheptyts'kyy i Pol'shcha ta polyaky. *Kovchek. Naukovyy zbirnyk iz tserkovnoyi istoriyi* [Metropolitan Andrey Sheptytskyi and Poland and the Poles. Ark. Scientific collection of church history]. / Vidp. red. O. Turiy, nauk. red. R. Skakun. L'viv: Vydavnytstvo UKU. № 7. S. 251–268 [in Ukrainian].

- Tajemnicza podróż metrop. Szeptyckiego.** (1923). [The Mysterious Journey of Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Lwowska*. № 167. 26 lipca. S. 1 [in Polish].
- Torzecki, R.** (1989). *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929* [The Ukrainian question in the Poland 1923–1929]. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 468 p. [in Polish].
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v m. Lviv* [Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv – **CSHAUL**].
- V spravi povorotu ottsya Mytropolyta** (1923). [In the case of the return of the Metropolitan]. *Dilo*. № 152. 10 zhovtnya. S. 1 [in Ukrainian].
- Warunki powrotu metrop. Szeptyckiego.** (1923). [Conditions for the return of Metropolitan Sheptytsky]. *Gazeta Lwowska*. № 159. 17 lipca. S. 1 [in Polish].
- Yehrechii, O. & Drogomyretska, L.** (2022). Civic Position of the Greek Catholic Clergy in the Elections to the Polish Sejm and the Senate in Galicia (November of 1922) in Galicia. *Shkhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk* [East European Historical Bulletin], 23, 99–109. doi: <https://10.24919/2519-058X.23.258969> [in English].

*Стаття надійшла до редакції 25.01.2024 р.
Стаття рекомендована до друку 20.02.2024 р.*